

ВИКОРИСТАННЯ КОГНІТИВНОГО ПІДХОДУ ДО МОВНОГО МОДЕЛЮВАННЯ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Надія ВІТ

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
професійного спрямування

Юлія ВІТ

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та прикладної
фонетики англійської мови

Анотація

Тези присвячено вивченню англomовної офтальмологічної термінології з позицій когнітивної лінгвістики. Застосування методу когнітивно-мовного моделювання дозволило виділити еталонні когнітивні моделі, що структурують семантику термінодиниць та їх мовну форму.

Ключові слова: медична термінологія, офтальмологічна термінологія, термінологічна номінація, мовне моделювання, когнітивний підхід.

Вступ. Термінологічна номінація, являючи собою опосередкований мисленням процес іменування спеціальних понять, нерозривно пов'язана з мовною номінацією, залежить від пізнавальної здібності людей та обумовлена мовним вираженням результатів пізнання та взаємодією зовнішніх та внутрішніх мовних факторів. Це творчий процес, спрямований на формування термінів, що виступають як лексичні одиниці спеціального моделювання, що оптимізують професійно-наукове спілкування людей. Вибудовуючи ту чи іншу наукову парадигму як наслідок пізнання світу, людина неодмінно вдається до процесу моделювання пізнаних об'єктів, зокрема з допомогою мовного, термінологічного, моделювання. Отже пізнавальний процес нерозривно пов'язаний з процесом моделювання: пізнати об'єкт це змодельовати його.

Метою даного дослідження є виявлення та дослідження когнітивних моделей утворення англomовних офтальмологічних термінів.

Методи дослідження. У роботі використано як власне лінгвістичні прийоми та методи дослідження, що містять метод компонентного аналізу,

метод дефініційного аналізу, метод дериваційного аналізу, метод контекстуального аналізу, так і загальнонаукові методи в застосуванні до мовних феноменів: фреймовий аналіз, концептуальний аналіз, метод мовного моделювання та метод кількісного аналізу.

Актуальність. Переклад дослідження термінології в русло мовного моделювання обумовлений новим поглядом на термін як на мовну одиницю, за допомогою якої кодується, зберігається, переробляється та декодується інформація про спеціальне поняття, що створюється та сприймається людиною в ході науково-практичної діяльності.

Результати. Застосування когнітивного підходу до вивчення англомовної офтальмологічної термінології дозволило встановити, що існує певний взаємозв'язок між характером діяльності, рівнем пізнання об'єкта та структурно-семантичними особливостями терміна. Сутнісні властивості офтальмологічного терміну як вторинного мовного знака, насамперед, зумовлені його приналежністю до тієї чи іншої галузі медичного знання. Результати дослідження, проведеного на матеріалі 12-томного видання Американської академії офтальмології "Basic and Clinical Science Course" (Basic and Clinical Science Course, 1995), свідчать про те, що у процесі термінологізації формується когнітивна модель терміна, тобто. закладається зразок когнітивної переробки медичного знання, що сприяє членуванню інформації, яка надходить до людини за протипічними формами її мовного подання. Термінологічна інформація кодується за допомогою конкретних терміноелементів греко-латинського походження – уніфікованих словотвірних засобів, що мають високу інформативність. За допомогою терміноелементів утворюються мотивовані терміни з передбачуваною семантикою, що забезпечують ефективність професійно-наукового спілкування. Серед терміноелементів (далі ТЕ) розрізняють: 1) кореневі терміноелементи; 2) кінцеві терміноелементи, які позначають патологічні зміни органів та тканин, оперативні втручання, методи діагностичного дослідження чи лікування; 3) афікси (префікси та суфікси), які за своєю інформативністю часто дорівнюють кореневим терміноелементам. За допомогою кінцевих та суфіксальних ТЕ із закріпленою семантикою терміни оформляються як іменники, внаслідок чого є тією опорною базою, на якій ґрунтується вся словотвірна система клінічної термінології. Як показав кількісний аналіз клінічної ОП, на 3587 виявлених нами клінічних термінів припадає 1971 термін з ТЕ грецького походження, тобто. 55%. Для клінічних термінів характерна спеціалізація терміноелементів, що приносить у значення терміна класифікуючий компонент і дозволяє віднести його до певного семантичного класу. Ця особливість виразно проявляється у термінології всіх розглянутих нами областей клінічної офтальмології. Так ТЕ *-oma* є ономазіологічним базисом численних термінів розділу *Tumors of the Eye and Adnexa* (*Пухлини ока та придатків*), оскільки він номінує поняття "пухлина", що є ключовим у даній галузі медичного знання, наприклад: *osteoma/lipoma/chondroma of orbit, fibroma of eyelid*. ТЕ *-itis*, що об'єктивує поняття "запальний процес", є опорним елементом термінів, що формують термінообласть *Inflammations* (*Запальні захворювання*): *conjunctivitis, blepharitis*,

uveitis, retinitis, iritis. За допомогою ТЕ *-ia* зі значенням "стан" утворюються терміни, що вербалізують медичне знання в областях: *Functional Disturbances of Vision* (Функціональні порушення зору) та *Congenital and Developmental Anomalies* (Аномалії розвитку) (*aniridia, aphakia, biphakia, polycoria*). Терміноелементи *-pathy, -osis* зі значенням "патологічний стан, хвороба" є опорними у численних термінах розділу *Dystrophies and Degenerations* (Дистрофії та дегенерації): *hereditary hyaloid retinopathies, mucopolipidosis, cystinosis*. Терміноелементи *-metry, -scopy, -graphy, -tomy, -plasty* є субстантивною основою термінів, що формують термінообласть *Diagnosis and Treatment* (Діагностика та лікування), наприклад: *tonometry, ophthalmoscopy, angiography, sclerotomy, keratoplasty*. За допомогою ТЕ утворюються серії однотипних термінів, побудованих за однаковими словотвірними моделями, які в свою чергу можуть розглядатися як еталони для утворення похідних термінів. Таким моделям і створеним за ними словами притаманні прототипові властивості в рамках словотворчого процесу через їхню впізнаваність, уживаність і продуктивність.

Висновки. Вивчення ОТ у когнітивному контексті дозволило відтворити специфічні лінгвокогнітивні моделі утворення термінів для кожної з аналізованих клінічних дисциплін офтальмології. У свою чергу, моделювання структури клінічного терміну дало можливість визначити як і за допомогою яких засобів актуалізується в мові складне медичне поняття.

Література

1. Basic and Clinical Science Course. 1994 – 1995. Sections 1 – 12. American Academy of Ophthalmology, 1995.